УДК 77:929 Станојевић Ј.(082)(049.3)
77.04(497.11)(084.12)(049.32)

ПРИКАЗ МОНОГРАФИЈЕ: *ЈЕРЕМИЈА СТАНОЈЕВИЋ : ФОТОГРАФИЈЕ*

МИЛЕНА НЕДЕЉКОВИЋ

Монографска студија *Јеремија Станојевић : фотографије*, у издању Музеја града Београда (2022), проистекла је као резултат вишегодишње сарадње Центра за фотографију и Музеја града Београда. На двеста шездесет пет страна публикације, обогаћене фотографијама и преко стотину и тридесет библиографских извора, први пут се након пионирског подухвата Дивне Ђурић Замоло, *Београд 1930 на фотографијама Јеремије Станојевића* (1975), проблематизују аспекти фонда из колекције Јеремије Станојевића (1881–1950), за које су аутори текстова уочили да им у ранијим истраживањима није било посвећено довољно пажње. У књизи је репродуковано 190 драгоцених фотографија Београда између два светска рата, у високој резолуцији, које припадају Музеју града Београда.

Пред нама се налазе фотографије које илуструју панорамске приказе улица на основу којих је посматрачу/читаоцу омогућено да уочи промене које су се десиле у архитектури, урбанизму, комуналној и саобраћајној инфраструктури Београда на мести-

ма на којима је пуковник Јеремија снимао. Због непознате хронологије настанка, испод фотографија у публикацији осим назива улица нису навођене године већ је задржан оквирни период од 1929. до 1932, односно 1934, како је то у својим истраживањима навела Дивна Ђурић Замоло.

Публикација *Јеремија Станојевић : фотографије* укључује и четири опсежна рада, чији аутори посматрају делатност пуковника из нове и другачије перспективе, а у складу с професионалним опредељењима.

Михаило Васиљевић, визуелни уметник, кроз чврсто компонован дискурс, приповеда о значају фотографије као полазног сведочанства за проучавање културне историје Београда. У тексту *Фотографије београдских улица Јеремије Станојевића* он наводи значај Дивне Ђурић Замоло кроз јединствено истраживање и промовисање фотографског опуса Јеремије Станојевића, како кроз каталог и до сада једину научну целину *Београд 1930 на фотографијама Јеремије* Станојевића, из 1975, тако и кроз изложбу у Манаковој кући *Стари Београд, изложба фотографија Јеремије Станојевића* из 1973 године. У првом истраживачком тексту визуелни уметник наводи значајна имена која су се бавила тумачењем опуса Јеремије Станојевића као фотографа у ратном и међуратном периоду, а ипак су недовољно исцрпела његов допринос. Проучавањем начина рада пуковника и кадрова, говоре о његовом неоспорном таленту. Градске улице које је фотографисао постале су лајтмотив његове обимне заоставштине, оставивши нам сведочанства пре свега у приказима фасада, калдрмисаних и асфалтних површина, ограда, бандера, каблова, вегетације, скела, полусрушених и полуизграђених здања на основу којих можемо стећи увид у промене које су се десиле у размацима од неколико деценија, а које су и те како утицале на естетику престонице. Међутим, поред архитектуре, уочавају се и пролазници, предмети, заставе, грбови, називи фирми, занатских радњи, аутомобили и друга превозна средства, који заједно говоре у прилог томе да је фотограф имао посебан однос према Београду и да је вероватно желео да га прикаже у кохеренцији са житељима. Михајло Васиљевић подвлачи да упркос бројним тумачењима да се расветле циљеви и намена фотографија које је Станојевић стварао, на основу приказаног, оне нису уметничко дело, али свакако представљају ексклузивна документа за разумевање архитектуре Београда.

Са друге стране, у тексту *Ауторски документ: фотографије Јеремије Станојевића*, Иван Петровић се осврће на француског фотографа Ежена Атжеа [Eugène Atget], који је стварао снимке Париза и пласирао их у продају, а затим и о низу дебата о значењу фотографије као поља уметности. Он у свом тексту налази тесну везу између биографије стваралаца и умећа, дајући нам основне биографске податке Јеремије Станојевића. Високи официр Краљевине Југославије, врстан познавалац историје, када започиње фотографисање српске престонице не бележи само одлике једног града, он гради хронолошки преглед појава из политичког, друштвеног и културног живота тридесетих година двадесетог века. У овом поглављу упоредо с фотографијама приказана су сликарска остварења у пастелу или оловци, која Иван Пе-

тровић користи да би осветлио сличности у кадрирању и мотивима које и Јеремија Станојевић користи. Аутор овог поглавља наводи да иако не можемо тачно расветлити циљ израде фотографија у немирном добу Србије, оне поседују извесну вредност.

У трећој целини *Фотографије Јеремије Станојевића: још једна недовршена историја Београда*, Ана Ереш, историчарка уметности и научна сарадница на Семинару за студије модерне уметности Филозофског факултета у Београду, упућује на основу биографије да је Станојевићево пасионирано прикупљање историјске документације, попут планова, графика, разгледница и фотографија, уследило по упису на студије историје Филозофског факултета Велике школе у Београду. Захваљујући његовим фотографским записима готово свих градских улица, Дивна Ђурић Замоло је успела детаљно да опише и реконструише урбане визуре међуратног Београда. Ана Ереш је као пример узела фотографију Улице цара Уроша, преко чије је историје и посредног бивствовања у истој успела да објасни промене и одступања која су уследила у урбанистичким и архитектонским трансформацијама Београда. Ана Ереш истиче имена фото-репортера – Александра – Аце Симића, Ристе Марјановића, Михајла С. Петровића, Светозара Грдијана и других, а посебно наглашава да су Јеремијине фотографије стваране инстинктивно и да иако нису само носиоци улоге у креирању историје Београда једнако доприносе развоју теорије фотографије на београдској уметничкој сцени.

У последњем поглављу *Јеремија Станојевић као колекционар*, музејска саветница задужена за Збирку за архитектуру и урбанизам Ангелина Банковић расветљава личност Јеремије Станојевића кроз колекционарство, у чему јој помажу сазнања о пореклу и родбинским везама са династијом Карађорђевић. Она презентује систематичне информације о првим фотографијама које доспевају у Музеј града Београда, формирањем Збирке за архитектуру и урбанизам с материјалом који је добијен откупом од Јеремијине супруге Софије Станојевић, на основу чега Дивна Ђурић Замоло издаје прву публикацију о фотографу. Ауторка текста Ангелина Банковић се, поред биографске анализе, бави Јеремијом као колекционаром који сакупљањем филателије, народних ношњи, уметничких дела и разнородног визуелног и картографског материјала и систематизовањем сопствених фотографија ствара културно и историјско наслеђе Београда.

Исцрпна истраживања двају визуелних уметника и двеју историчарки уметности из потпуно различитих визура отварају нова размишљања о фотографији која као јединствени медиј открива јасне обрисе прошлости кроз објектив једног човека пуковника, историчара и колекционара Јеремије Станојевића. Фотографије заједно са богатим музејским материјалом доприносе очувању баштине, учествују у сагледавању некадашњих урбанистичких решења и свакодневних промена које доприносе креирању идентитета града Београда.

Милена Р. Недељковић,
маст. историје уметности, кустоскиња, библиотекарка
Музеј града Београда
Змај Јовина бр 1
milena.r.nedeljkovic@gmail.com